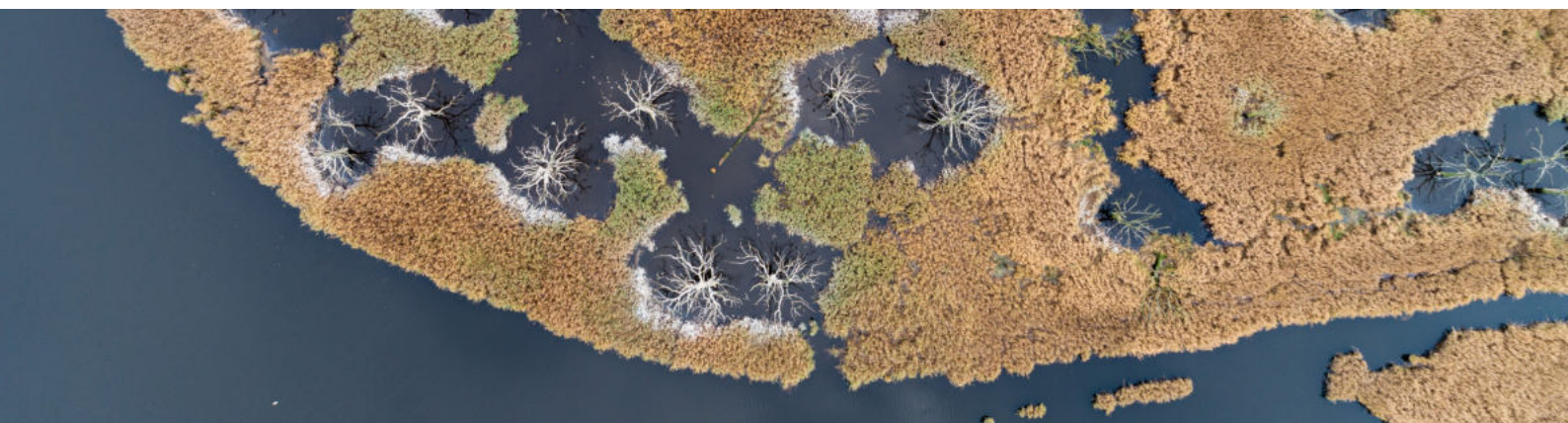
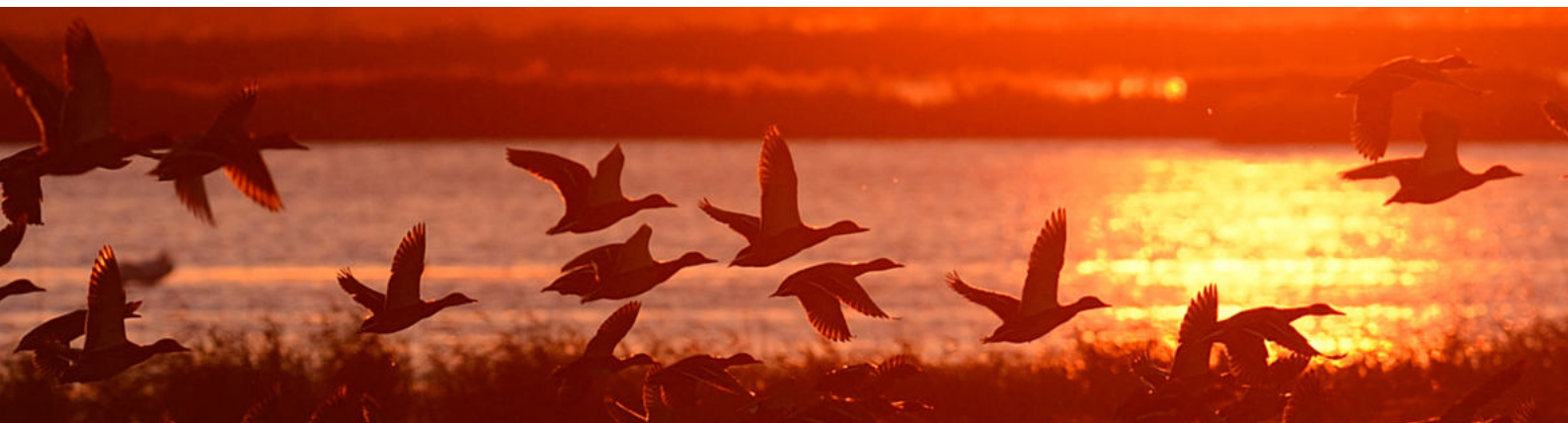

Rewilding
Oder Delta

REWILDING ODER DELTA

Przyrodniczy kapitał Euroregionu Pomierania

Dziki życie nad Zalewem

Oto jak wspieramy różnorodność biologiczną w Europie

Niniejsza broszura powstała w ramach transgranicznego projektu „Dziki życie nad Zalewem”, aby przedstawić aktualne działania naszego młodego polsko-niemieckiego stowarzyszenia – Rewilding Oder Delta (ROD).

Głównym celem naszej organizacji jest ochrona i odbudowa ekosystemów położonej w Euroregionie Pomerania delty Odry w połączeniu z promocją zrównoważonego rozwoju regionalnego oraz wsparciem lokalnych, przyjaznych dla środowiska przedsiębiorstw.

Dwuletni projekt „Dziki życie nad Zalewem”, dofinansowany przez Fundusz Małych Projektów ze środków INTERREG VA, powstał z myślą o wzmocnieniu transgranicznej współpracy między regionalnymi instytucjami, organizacjami i inicjatorami w delcie Odry, aktywnymi w zakresie ochrony przyrody, a także w celu przedstawienia korzyści, jakie niesie ze sobą innowacyjna koncepcja rewildingu dla ochrony przyrodniczego kapitału w regionie.

Oprócz analiz zasobów przyrodniczych, planów zadań ochronnych i innych realizowanych po polskiej i niemieckiej stronie Euroregionu działań przyrodniczo-

ochronnych, podjęliśmy współpracę z samorządami, urzędami, użytkownikami gruntów i instytucjami naukowymi, aby wspólnie zidentyfikować wyzwania dotyczące bioróżnorodności oraz przedstawić możliwe rozwiązania, jakie oferuje rewilding. Żeby to osiągnąć, a następnie pokazać, jaki wkład może wnieść w tym zakresie metoda rewildingu, przeanalizowaliśmy cele nowej unijnej Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 oraz wyzwania związane z wdrażaniem i efektywnym zarządzaniem obszarami Natura 2000 w naszym regionie.

Na poczet projektu i promocji rewildingu stworzyliśmy ponadto stronę internetową dostępną w językach polskim, niemieckim i angielskim, na której regularnie publikujemy informacje o tematyce przyrodniczej z naszego Euroregionu.

Zapraszamy do lektury tego krótkiego opracowania, które wyjaśnia zasady rewildingu, w jaki sposób rewilding wspomaga osiągnięcie celów stawianych Polsce i Niemcom przez UE w zakresie ochrony różnorodności biologicznej oraz jak wspiera on integrację różnych stanowisk i interesów związanych z użytkowaniem zasobów przyrodniczych w naszym Euroregionie.

Delta Odry

Wyjątkowa przyroda wokół Zalewu

Delta Odry, położona na terenie Polski i Niemiec, rozciąga się szerokim pasem wokół Zalewu Szczecińskiego nad Morzem Bałtyckim, w niedalekiej odległości od międzynarodowych metropolii Berlina i Szczecina. Ten transgraniczny, w dużej mierze naturalny i słabo zaludniony region o łącznej powierzchni ponad 4500 km², znajduje się w dorzeczu rzeki Odry, któremu zawdzięcza swoją nazwę. Na przyrodniczy trzon tego regionu składa się niepowtarzalna mozaika lasów, naturalnych rzek, bagien i wrzosowisk, z których ponad połowa objęta jest europejską siecią obszarów chronionych Natura 2000. Mimo zmian, jakim w wyniku intensyfikacji rolnictwa i gospodarki leśnej poddany został cały region, krajobraz delty Odry nadal w dużej mierze cechuje naturalność, niewielka fragmentacja i niski stopień urbanizacji.

Dzika mozaika różnorodnych siedlisk oferuje idealne warunki do życia dla tzw. Wielkiej Siódemki – dzikich i rzadko spotykanych gatunków zwierząt, charakterystycznych dla różnorodności biologicznej tych terenów.

Bieliki, bobry, wilki i łosie już od jakiegoś czasu zamieszkują deltę, a na wybrzeżu coraz częściej obserwowane są foki szare. Gatunki te, które niegdyś licznie zamieszkiwały deltę Odry, powróciły tu w naturalny sposób. Natomiast inne powracają dzięki programom restytucji. I tak w rzekach regionu odradza się populacja jesiotra, a zamieszkujące południowo-zachodnią Polskę żubry coraz częściej zapuszczają się w głąb wschodnich obszarów delty Odry. Od niedawna widywany jest tu również ósmy rzadki gatunek – ryś, który na terenach nizinnych Polski oraz Niemiec dopiero się odradza. Swoje lęgowiska mają tu także ogromne ilości awifauny, a wiele innych gatunków ptaków traktuje deltę Odry jako ważny przystanek podczas jesienno-wiosennych migracji. Co ważne, to tylko niektóre z wielu chronionych gatunków zamieszkujących te tereny.

Ten wyjątkowy, naturalny kapitał delty Odry oferuje liczne możliwości regionalnego rozwoju gospodarczego opartego na harmonii z naturą: bogactwo przyrodnicze regionu przyciąga wielu turystów spragnionych spokoju i zieleni, co z kolei stanowi cenny bodziec dla rozwoju małych regionalnych firm oraz dla zrównoważonej produkcji.

Czym jest rewilding?

Początków rewildingu należy szukać w Ameryce Północnej, gdzie termin ten po raz pierwszy został użyty około 30 lat temu

W Europie z kolei koncepcja ta jest w dużym stopniu kształtowana i promowana przez ruch Rewilding Europe, który został założony ponad 10 lat temu i skupia się głównie na wielkoobszarowych kompleksach krajobrazowych. Jego celem jest odtworzenie pierwotnych funkcji ekosystemów w Europie poprzez reaktywację naturalnej dynamiki i procesów ekologicznych. Kluczową rolę odgrywają w nich zjawiska naturalne (takie jak burze, powodzie, śniegołom i spiętrzenia kry), duże gatunki roślinożerne (np. żubry, łosie, jelenie), a także duże drapieżniki (np. wilki, rysie, duże ptaki drapieżne).

Rewildingowe działania renaturyzacyjne oparte są z założenia na rozwiązaniach najbardziej zgodnych z przyrodą – takich, które są w stanie na stałe przywrócić naturalną dynamikę procesów ekologicznych i nie wymagają przeprowadzania ponownych działań pielęgnacyjnych.

Opracowana przez Rewilding Europe koncepcja promuje ekologiczną turystkę i inne gałęzie gospodarki, które opierają się na harmonii z naturą i są jednocześnie korzystne dla społeczności lokalnych. Podejście to umożliwia ludziom bezpośrednie obcowanie z naturą, zakłada otwartość na współpracę z lokalnymi podmiotami oraz wspiera rozwój lokalnej przedsiębiorczości.

Rewilding to podejście progresywne, dzięki któremu na każdym obszarze można zwiększyć stopień restytucji dzikiej przyrody. W zależności od początkowych uwarunkowań ekologicznych i krajobrazowych, rewilding uwzględnia bowiem różny zakres naturalnej dynamiki na danym terenie. W swojej najbardziej konsekwentnej wersji rewilding prowadzi do powstawania w pełni naturalnych, dzikich obszarów przyrodniczych, bez ingerencji ludzkiej. Ale także w intensywnie użytkowanych krajobrazach rolniczo-przemysłowych oraz nieco bardziej naturalnym krajobrazie mieszanym można przeprowadzać działania rewildingowe, np. poprzez miejscowe wspomaganie dynamiki naturalnych funkcji ekosystemowych oraz lokalne optymalizowanie użytkowania zasobów przyrodniczych w zrównoważonym kierunku.

Przykładem takich rozwiązań jest zamiana gatunków wypasanych zwierząt gospodarskich na gatunki, które lepiej radzą sobie z naturalnymi warunkami hydrologicznymi pastwisk i co za tym idzie, zamiast osuszania, umożliwiają naturalną dynamikę sukcesji na tych terenach. Podobnym rozwiązaniem w gospodarce leśnej jest pozostawianie przewróconych drzew na obszarach wiatrołomu, umożliwiając w ten sposób naturalną odnowę tych terenów.

Z punktu widzenia dużych powierzchni rewilding ma potencjał do ochrony ich bioróżnorodności i klimatu poprzez innowacyjne lokalne rozwiązania, ponieważ naturalna dynamika w przyrodzie może prowadzić do bardziej zróżnicowanych ekosystemów, o większej różnorodności gatunkowej i jednocześnie zwiększonym potencjałem wiązania tak ważnego dla ochrony klimatu dwutlenku węgla.

Organizacja Rewilding Europe została założona w 2011 roku w celu wdrożenia zasad rewildingu na wybranych modelowych obszarach w zmieniających się krajobrazach Europy.

Impulsem w tym przypadku był rosnący spadek liczby ludności na wielu obszarach wiejskich przy jednoczesnym powrocie do tych miejsc kluczowych gatunków dzikiej fauny i flory – co stanowi wyzwanie dla innowacyjnych rozwiązań i jednocześnie szansę dla rozwoju regionalnego w harmonii z przyrodą i ze szczególnym uwzględnieniem korzyści dla lokalnej ludności. Obecnie w sieci Rewilding Europe zrzeszonych jest już 75 regionalnych inicjatyw z 27 krajów. A w 10 modelowych obszarach europejskich regionalne biura rewildingowe ściśle współpracują ze sobą pod egidą Rewilding Europe – od Rewilding Swedish Lapland na północy, przez organizacje w Szkocji, Portugalii i we Włoszech, aż po Karpaty i deltę Dunaju na południowym wschodzie – w tym Rewilding Oder Delta. Ponadto współpracujemy także z dziesiątkami europejskich instytucji, organizacji i placówek naukowych, tworząc wraz z nimi sojusz dla rewildingu i ochrony dużych kompleksów krajobrazowych o każdorazowej powierzchni ponad 1000 km².

Koncepcja rewildingu

Nasza wizja dla odpornej na szkody przyrody

Rewilding...

Ochrona przyrody

...to nowoczesne, innowacyjne podejście do ochrony przyrody, które opiera się na fundamentalnej dla przyrody dynamice systemów naturalnych.

Naturalność

...jest progresywnym podejściem, które określa stopniową drogę do zwiększania naturalności również w użytkowaniu zasobów naturalnych, dopuszczając przy tym stopniowy proces zmian.

Przyszłość

... jest zorientowany na przyszłość, a jednocześnie wykorzystuje w swojej koncepcji wiedzę historyczną o ciągłych zmianach w naszym krajobrazie.

Efektywność ekonomiczna

...sprawia, że ochrona przyrody jest opłacalna, m.in. redukując konieczność wydatków na powtarzające się, długoterminowe działania ochronne, a nawet zastępując je całkowicie.

Ochrona klimatu

...oferuje istotne rozwiązania w kierunku magazynowania węgla w kontekście działań renaturyzacyjnych lub nawadniających.

Zrównoważone tworzenie wartości

...wspiera zrównoważone oferty turystyki przyrodniczej i wytwórstwo produktów regionalnych w celu tworzenia wartości dodanej dla lokalnych interesariuszy.

Rewilding i różnorodność biologiczna w UE

Europa jest najintensywniej eksploatowanym kontynentem, z najniższym na świecie udziałem naturalnych i półnaturalnych obszarów

Około 80% powierzchni lądowej w Europie wykorzystywane jest pod produkcję rolną, leśną, przemysł oraz infrastrukturę. Podczas gdy nasza planeta może wydawać się nieskończoną pulą różnorodnych zasobów naturalnych, Ziemia dysponuje ograniczonymi, podatnymi na zniszczenia rezerwami. Sposób, w jaki przekształcamy nasz krajobraz, jest główną siłą napędową zmian środowiskowych, w tym zmian klimatu i postępującej w zawrotnym tempie utraty różnorodności biologicznej. Presja urbanizacji, masowa turystyka na wybrzeżach, eksplozja przemysłu i ciągła rozbudowa infrastruktury transportowej istotnie obciążają regionalne ekosystemy. Tak intensywne użytkowanie gruntów wywiera coraz większą presję na różnorodność biologiczną i wpływa na pogarszający się stan siedlisk oraz gleby. W konsekwencji prowadzi to do zwiększenia fragmentacji krajobrazu i kumulacji negatywnych skutków cywilizacyjnych, począwszy od wzrostu emisji dwutlenku węgla, poprzez erozję gleby, a skończywszy na niedoborach wody i podwyższonym ryzyku epidemiologicznym.

Fakt, że kończy nam się czas na przeciwdziałanie dramatycznej utracie gatunków, został niedawno wykazany w globalnej analizie

Międzynarodowej Platformy ds. Różnorodności Biologicznej i Usług Ekosystemowych (IPBES 2019¹), z której wynika, że w skali globalnej aż milion gatunków jest zagrożonych wyginięciem, a liczba ta z roku na rok wzrasta. Unia Europejska od dawna stara się sprostać tym wyzwaniom, ale pomimo ambitnych celów, utrata różnorodności biologicznej w Europie nadal postępuje. Szansą na zmianę tego trendu jest przyjęta niedawno unijna Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030.

Także Rewilding Europe stawia się wyzwaniom związanym z ociepleniem klimatu i postępującą utratą bioróżnorodności. W publikacji pt. Manifest na rzecz dzikiej Europy² fundacja wykazała jak istotny jest temat rewildingu w ramach unijnej Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030. Ponadto w dalszych analizach, opracowanych we współpracy z jednostkami naukowymi i głównymi organizacjami ekologicznymi w Europie, zwrócono uwagę na ogromne znaczenie projektów odbudowy przyrody na dużą skalę, które mają istotny wpływ na ochronę europejskiej bioróżnorodności (Rewilding Europe Policy Papers³). Koncepcja rewildingu oferuje w tych przypadkach różne praktyczne rozwiązania, które są w stanie pozytywnie wesprzeć osiągnięcie celów ochrony europejskiej różnorodności biologicznej, z jednoczesnym uwzględnieniem różnorodnych interesów w stosunku do użytkowania zasobów przyrodniczych.

1. www.ipbes.net/global-assessment

2. www.rewildingeurope.com/callforwildereurope/

3. www.rewildingeurope.com/space-for-wild-nature/

Rewilding w delcie Odry a unijna Strategia na rzecz bioróżnorodności 2030

Wybrane cele unijnej Strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 i przyjęte rozwiązania na przykładzie rewildingu w delcie Odry:

1
Przekształcenie co najmniej 30% powierzchni lądowej i 30% mórz UE w skutecznie zarządzane, spójne obszary chronione

Prawie 2/3 obszarów delty Odry jest już objętych ochroną, z czego ponad 50% należy do sieci Natura 2000. Rewilding Oder Delta angażuje się na rzecz zwiększenia spójności tej sieci obszarów chronionych, m.in. poprzez odtwarzanie korytarzy ekologicznych między nimi i w dalszym otoczeniu regionu oraz wzmacnianie transgranicznej współpracy instytucji, organizacji i podmiotów gospodarczych odpowiedzialnych za ochronę przyrody, tak aby była ona realizowana w regionie w sposób zharmonizowany.

2
Odbudowa zniszczonych ekosystemów i zapobieganie dalszym szkodom w przyrodzie

Rewilding Oder Delta identyfikuje obszary, których renaturyzacja ma szczególne znaczenie dla ochrony klimatu i zachowania różnorodności biologicznej, np. tereny podmokłe i torfowiska.

3
Troska o elementy krajobrazu o wysokiej różnorodności biologicznej na co najmniej 10% gruntów rolnych

Rewilding Oder Delta prowadzi dialog z wieloma właścicielami gospodarstw, a także ze związkami producentów rolnych, w celu zwiększenia bioróżnorodności terenów uprawnych poprzez wdrażanie zasad rewildingu.

4
Przeznaczenie 25% gruntów rolnych pod uprawę ekologiczną i promowanie praktyk agroekologicznych

W niemieckiej części delty już około 20% gruntów rolnych jest objętych produkcją ekologiczną. Poprzez promowanie turystyki przyrodniczej Rewilding Oder Delta pragnie zwiększyć popyt na żywność produkowaną ekologicznie i tym samym opłacalność praktyk agroekologicznych w całym regionie.

5
Odbudowa co najmniej 25 000 km swobodnie płynących rzek na terytorium UE

W delcie Odry chcemy przywrócić około 200–300 km swobodnie płynących rzek, m.in. poprzez usunięcie zbędnych barier, tam i jazów.

6
Ograniczenia w stosowaniu pestycydów i zmniejszenie związanego z nimi ryzyka o co najmniej 50%

W delcie Odry dominują ekstensywnie użytkowane tereny o krajobrazach zbliżonych do naturalnych – ochrona tej krajobrazowej mozaiki i promocja ekologicznego, zrównoważonego rolnictwa zmniejsza ryzyko intensyfikacji negatywnych zjawisk w przyrodzie.

7
Odwrócenie tendencji spadkowej w liczebności owadów zapylających

Ekstensywne, zrównoważone rolnictwo oraz ochrona siedlisk i odtwarzanie korytarzy ekologicznych wspiera także zagrożone populacje owadów zapylających.

Obszar działań Rewilding Oder Delta

Legenda

Obszary Natura 2000
(typ obszaru)

- OSO
- SOOS

Inne obszary chronione

- Parki Narodowe
- Rezerwaty
- Parki Krajobrazowe

Akweny

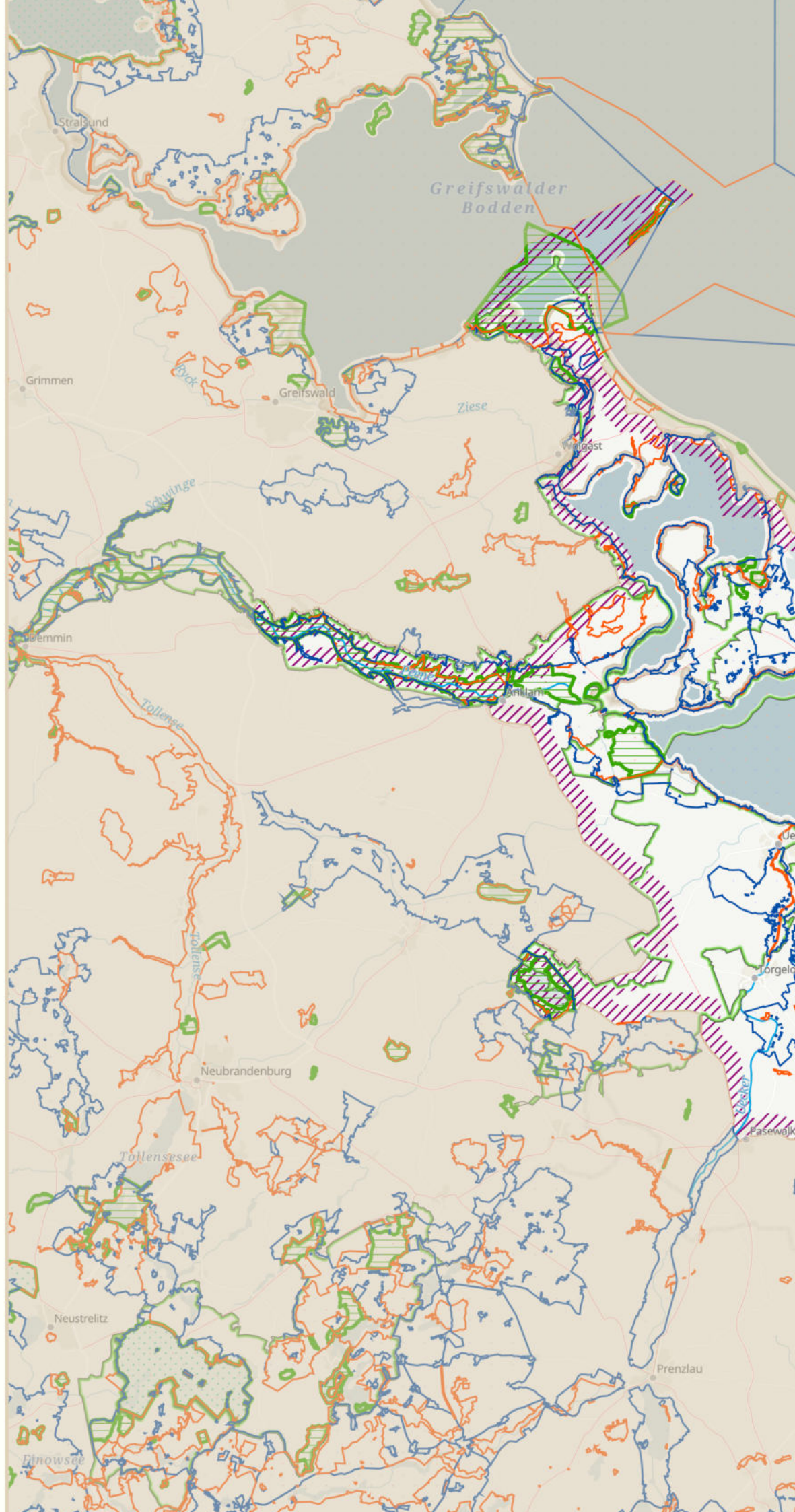
- Cieki

Drogi

- Sieć dróg szybkiego ruchu

Granice

- Obszar działania ROD
- Granica państwowa

Rewilding w delcie Odry

Nasze działania nad Zalewem

Pierwsze kroki w kierunku współpracy w delcie Odry postawiono w 2011 roku, kiedy to regionalne inicjatywy przyrodnicze i turystyczne – przede wszystkim stowarzyszenia Deutsche Umwelthilfe (DUH), Transnationales Netzwerk Odermündung (HOP), Przyjaciele Rzeki Iny i Gowienicy (TPRliG) oraz Stepnicka Organizacja Turystyczna (SOT) – postanowiły zaadaptować w swojej działalności metodę rewildingową. Wspólnymi siłami zaproponowano przyjęcie delty Odry jako obszaru rewildingowego w ramach Rewilding Europe, co nastąpiło w 2015 roku. W poszukiwaniu wspólnej transgranicznej nazwy dla obszaru przyszłych działań rewildingowych wybrano wówczas termin delta Odry. Określenie to, powszechne zarówno w języku niemieckim, jak i polskim oraz angielskim, odzwierciedla duże znaczenie ekologiczne rzeki Odry dla całego obszaru przyrodniczego wokół Zalewu Szczecińskiego. Cztery lata później inicjatywa Rewilding Oder Delta uzyskała w Niemczech osobowość prawną, stając się tym samym organizacją pożytku publicznego, dzięki czemu możemy stopniowo uzupełniać nasze wcześniej wolontariackie zaangażowanie profesjonalnymi kadrami.

Od czasu powołania stowarzyszenia, nasza transgraniczna grupa przyrodników i pasjonatów ekoturystyki pracuje ze wzmocnioną siłą na rzecz ochrony dzikiego kapitału delty Odry, wdrażając regionalną wizję rewildingową w bliskiej współpracy z gminami i lokalnymi interesariuszami.

Wyjątkowe przyrodnicze bogactwo delty Odry oferuje wielorakie możliwości tworzenia lokalnej wartości dodanej w harmonii z przyrodą. Do 2030 roku wyznaczyliśmy sobie następujące ambitne cele:

- renaturyzacja 200 km rzek,
- rewitalizacja 5000 ha terenów podmokłych i torfowisk,
- objęcie ochroną 2000 ha naturalnych kompleksów leśnych,
- stabilizacja regionalnej populacji łosia,
- wsparcie powrotu rysia na teren delty Odry,
- przygotowanie naszego regionu do bezkonfliktowego powrotu żubrów,
- wdrożenie standardów jakości w regionalnej turystyce przyrodniczej.

Lessons Learned

Wyniki i sukcesy projektu

W ramach projektu „Dziki życie nad Zalewem” w latach 2020 – 2022 zespół Rewilding Oder Delta zintensyfikował dialog z wieloma interesariuszami, aby w ten sposób rozeznaczyć, jak metody rewildingowe mogą zostać wdrożone na podlegających im terenach.

Głównym celem projektu była promocja metody rewildingu oraz naszego młodego stowarzyszenia na terenach Euroregionu Pomerania.

Oprócz licznych analiz zasobów przyrodniczych, stanu wdrażania planów zadań ochronnych i innych

realizowanych w Euroregionie działań przyrodniczo-ochronnych, podjęliśmy również dialog z samorządami, urzędami, użytkownikami gruntów i instytucjami naukowymi. W tym celu zorganizowaliśmy szereg spotkań tematycznych, dzięki którym uczestnicy mieli także możliwość nawiązania kontaktu między reprezentowanymi przez siebie organizacjami i instytucjami.

Poniżej podsumowano wyniki projektu na przykładzie sektorów ochrony wód i terenów podmokłych, leśnictwa, rolnictwa oraz turystyki.

Woda

Rzeki i tereny podmokłe są źródłem życia regionu delty Odry

Na przestrzeni wieków europejskie rzeki zostały uregulowane, a postępująca urbanizacja i intensyfikacja rolnictwa wywierały coraz większą presję na tereny podmokłe, przyczyniając się do ich masowego osuszenia. Ekosystemy wodne, które uległy znacznym zaburzeniom, utraciły zdolność do efektywnego magazynowania i rozprowadzania wody w swoim otoczeniu. Sprawia to, że dzisiejszy krajobraz jest mniej odporny na skutki ocieplenia klimatu i rosnącą zmienność pogody, co prowadzi do częstszych powodzi w zimie i bardziej dotkliwych susz w lecie.

Rozwiązania infrastrukturalne mające zapobiegać powodziom, w ramach których powstaje coraz więcej sztucznych konstrukcji takich jak np. wały przeciwpowodziowe, są obecnie tylko w niewielkim stopniu dostosowane do złożonych wyzwań ekosystemów i powodują czterokrotnie wyższe nasilenie problemów w pozostałej części zlewni. Ponadto przez wpływające do Zalewu Szczecińskiego rzeki transportowane są duże ilości azotanów i fosforu, wyłukiwane przez deszcze z intensywnie nawożonych pól rolnych w okolicach zlewni tych właśnie rzek, szczególnie poza regionem delty Odry. Także praktyki w samym regionie delty, np. osuszanie podmokłych łągów, wzmagają ten efekt.

Z tego właśnie powodu rozległe tereny podmokłe i torfowiska otaczające Zalew Szczeciński mają kluczowe znaczenie nie tylko dla naturalnej ochrony przeciwpowodziowej, ale także dla utrzymania funkcji samooczyszczania się i ograniczenia eutrofizacji Zalewu i Morza Bałtyckiego. Ekstensywne użytkowanie gruntów rolnych stwarza w wielu miejscach po polskiej stronie delty Odry duże możliwości do ponownego ich nawodnienia.

Rozległe tereny podmokłe, mogłyby zostać ponownie nawodnione lub nawodnione w znacznie większym stopniu. Za przykład mogą służyć objęte obszarem Natury 2000 Łąki Skoszewskie, które wg. obowiązującego planu ochrony powinny zostać bardziej nawodnione. Innym przykładem może być położony w niemieckiej części delty obszar Anklamer Stadtbruch. Poprzez działania rewildingowe niemieckiej Fundacji NABU, z którą współpracujemy, udało się na tym obszarze zabezpieczyć ponad 1000 ha terenów podmokłych.

Dla Rewilding Oder Delta priorytetem jest odtworzenie ciągłości rzek i terenów zalewowych. Zrewitalizowane rzeki są siedliskiem wielu gatunków ryb i stanowią one cenne tarliska dla ryb wędrownych, takich jak łosoś czy pstrąg, a w przyszłości być może nawet jesiotr. Nasze działania na rzecz rewitalizacji rzek delty Odry koncentrują się obecnie na renaturyzacji rzeki Iny i demontażu starych jazów na jej dopływach. Planujemy również dalsze działania na takich rzekach jak Wkra (niem. Uecker) i Rędowa (niem. Randow).

W ramach zorganizowanej przez nas polsko-niemieckiej konferencji "Puszcza Wkrzańska - woda w krajobrazie i zmiany klimatu", zgromadziliśmy praktyków i naukowców z regionu i spoza, aby przedyskutować wyzwania związane z postępującymi zmianami klimatu spowodowanymi przez człowieka, a także zaprezentować przykładowe naturalne rozwiązania tych wyzwań. Konferencja została zorganizowana w ścisłej współpracy z Nadleśnictwem Trzebież, Transgranicznym Ośrodkiem Edukacji Ekologicznej w Zalesiu (TOEE), naszą polską organizacją partnerską Towarzystwo Przyjaciół Rzek Iny i Gowienicy (TPRliG), a także Miejskim Ośrodkiem Kultury w Policach i Niemiecką Federalną Fundacją Ochrony Środowiska (DBU Naturerbe GmbH).

Lasy

Duże, naturalnie różnorodne kompleksy leśne stały się rzadkością w naszej części Europy

Presja wywierana przez rozbudowę infrastruktury mieszkalnej i rekreacyjnej, a także nowo powstałe sieci dróg i wymagających odgradzenia autostrad, stale zmniejszają i fragmentują i tak już bardzo ograniczoną przestrzeń do życia dla dzikich zwierząt.

Lasy w delcie Odry na szczęście są nadal w dużej mierze niepodzielone przez infrastrukturę, dzięki czemu tworzą one duże i zwarte kompleksy. W szczególności duże kompleksy leśne we wschodniej części delty Odry – Puszcza Goleniowska i Puszcza Bukowa – stanowią ważne połączenie z dużymi, bogatymi przyrodniczo lasami na obszarze zlewni rzeki Drawy, położonymi dalej na wschód. To właśnie stąd łosie i wilki zaczęły zasiedlać deltę Odry. W ostatnich latach coraz częściej pojawiają się tam także rysie oraz żubry, dając nadzieję na naturalną ekspansję tych gatunków na zachód.

Położony w sercu delty duży transgraniczny kompleks lasów i wrzosowisk – Ueckermünder Heide/Puszcza Wkrzańska – będzie w tej ekspansji odgrywał ważną rolę jako kolejny kamień milowy rekolonizacji, podobnie jak miało to miejsce z innymi powracającymi zwierzętami.

W ostatnich latach obszar objętych ochroną lasów w naszym regionie na szczęście wzrósł. W niemieckiej części delty Odry stało się to głównie dzięki przekazaniu obszarów będących własnością państwa na poczet Niemieckiej Federalnej Fundacji Ochrony Środowiska (niem. Deutsche Bundesstiftung Umwelt – DBU). Prawie 100 km² ha lasów w Ueckermünder Heide, będących własnością DBU, uznanych zostało za „Narodowe Dziedzictwo Przyrodnicze”. Pod opieką fundacji są one stopniowo rewitalizowane w celu przywrócenia im ich pierwotnego, naturalnego charakteru. Także po polskiej stronie delty z użytkowania wyjęte zostały wrażliwe drzewostany, np. na dużych powierzchniach lasów łągowych i przyrzecznych torfowisk we wschodniej części regionu jak również w Wolińskim Parku Narodowym. W sumie już ok. 15 000 ha lasu może się dziś rozwijać w pełni naturalny sposób.

Pozostałe tereny leśne wciąż są narażone na ogromną presję związaną z potrzebą pozyskiwania drewna i rozbudową sieci drogowych. Olbrzymią barierą ekologiczną, która prowadzi do fragmentacji wielu ekosystemów, stanowi autostrada S3 ze Szczecina do Wolina. Dzięki aktywnemu zaangażowaniu miejscowych leśników udało się jednak zbudować wzdłuż autostrady sześć zielonych mostów, dzięki którym dzikie zwierzęta mogą dziś przedostawać się na drugą stronę drogi.

Celem naszej organizacji jest zacieśnienie współpracy z administracją państwową lasów i właścicielami lasów prywatnych w celu wsparcia zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony starych drzewostanów, aby cenne przyrodniczo, bliskie do naturalnego stanu lasy, mogły funkcjonować jako kolebka regionalnej bioróżnorodności. Na terenie Ueckermünder Heide rozpoczęliśmy systematyczny monitoring fauny na terenach leśnych. Pozwoli nam to ocenić, jakie gatunki dzikich zwierząt żyją na tym obszarze i zbadać, czy postawiony w ostatnich latach przygraniczny płot przeciw rozprzestrzenianiu się choroby ASF na terenie Niemiec w istotny sposób zakłóca ekosystem puszczy.

Przeprowadziliśmy także analizę⁴ stanu populacji łośa w regionie, która wykazała bardzo duże wahania ich liczebności na przestrzeni ostatnich lat: z ponad 80 osobników w 2019 roku pozostało w 2020 roku tylko około 20, przy wzrostowym trendzie populacji tego gatunku w Polsce. Pierwsze wyniki badań przeprowadzonych przez naszą organizację partnerską, Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze, w ramach unijnego projektu “Los Bonasus Crossing!” oraz nasza analiza wzdłuż autostrady wraz z danymi Lasów Państwowych potwierdzają obawę, że wrażliwa populacja łośa w delcie Odry została odseparowana od reszty gatunku autostradą S3. Oznacza to także w przyszłości istotną barierę w procesie powrotu łośa na tereny położone na zachód od Odry.

4.<https://rewilding-oder-delta.com/wp-content/uploads/>

Rolnictwo

Wiele praktyk rolniczych prowadzi do nadmiernego zużycia zasobów naturalnych i zubożenia różnorodności krajobrazowej

Dalszą poważną konsekwencją unijnego prawodawstwa w sektorze rolnictwa jest także wymóg osuszania i koszenia użytków zielonych dla zachowania premii rolnych, co ma negatywny wpływ na zmiany klimatyczne.

Pomimo rosnącej intensyfikacji rolnictwa, w ostatnich latach w regionie rozwinął się silny ruch na rzecz rolnictwa ekologicznego. Rolnicy doskonale zdają sobie sprawę z negatywnych skutków jakie ma dla nich spowodowana brakiem opadów i suszą. Ponadto osuszanie użytków zielonych jest sprzeczne z ideą zrównoważonego rozwoju. Coraz więcej osób wykazuje zatem chęć ustabilizowania bilansu wodnego krajobrazu poprzez retencję wody. Świetnym przykładem tego procesu a także nowych impulsów rozwojowych dla obszarów wiejskich jest regionalna spółdzielnia rolnicza “Höfegemeinschaft Pommern”, której członkowie łączą hodowlę i produkcję rolną z ideą zdrowej żywności, rozwojem gminy i troską o przyrodę.

Zainspirowani wieloma pozytywnymi przykładami w regionie, opowiadamy się za alternatywnym modelem rolnictwa regeneracyjnego. Wraz z partnerami unijnego projektu GrazeLIFE nasza organizacja niedawno opracowała np. zalecenia⁵ dotyczące zbliżonego do

Z dalszymi partnerami z sukcesem promowaliśmy regulację, dzięki której od 2023 roku rolnicy będą mogli otrzymywać dotacje unijne także po zmniejszeniu lub całkowitym zaniechaniu użytkowania terenów podmokłych, jeśli będzie to służyło ochronie klimatu i różnorodności gatunkowej.

Obecnie wraz z Rewilding Europe pracujemy również nad systemem, w ramach którego handel uprawnieniami do emisji dwutlenku węgla mógłby stanowić finansową alternatywę dla rolników w stosunku do niekorzystnych ekologicznie praktyk na terenach podmokłych i jednocześnie stanowić bodziec dla dobrowolnej ochrony tych gruntów na poczet klimatu i bioróżnorodności.

Inną możliwością jest tzw. paludikultura – zespół technik rolniczych przystosowanych do upraw na terenach podmokłych. Za przykład w naszym regionie może służyć hodowla trzciny na terenach bagiennych w Rozwarowie, gdzie jej hodowcy z powodzeniem współpracują z lokalnymi ekologami. Poprzez zamykanie rowów melioracyjnych wspierają oni procesy torfowe, a tym samym i jakość wody, co przynosi wymierne korzyści dla ptaków oraz klimatu.

Nasze działania obejmują również wspieranie nowych koncepcji dystrybucji i marketingu dla zwiększania dostępności i atrakcyjności produktów regionalnych.

Turystyka

Przez dziesiątki lat dzika delta Odry była odbierana przez turystów jako obszar nieznany, otoczony przez ciekawsze, tętniące turystycznym życiem nadbałtyckie miejscowości, takie jak wyspy Uznam czy Wolin

Powoli jednak duże obszary podmokłe w regionie Stepnicy na wschód od Zalewu, jak i dziki region rzeki Peene po niemieckiej stronie delty, stały się magnesem dla miłośników przyrody. Od momentu utworzeniu Parku Krajobrazowego Rzeki Peene w 2011 roku turystyka w tym regionie nabrała tempa. Niestety, nie odbyło się to bez negatywnych konsekwencji, np. w postaci niepokojenia dzikiej przyrody we wrażliwych na zakłócenia siedliskach.

Doświadczenia te są cenne, gdy spojrzymy na inne rezerwy przyrody i dzikie doliny rzeczne regionu (np. rzeki Gowienica czy duże mokradła Anklamer Stadtbruch) oraz duże kompleksy leśne Puszczy Wkrzańskiej czy Goleniowskiej. Aby można było w sposób odpowiedzialny rozwijać na tych terenach turystykę, potrzeba inteligentnych rozwiązań w kierunku zarządzania ruchem turystycznym w terenie oraz rozwoju sprzyjającego przyrodnie gospodarczego potencjału regionalnego w formie zrównoważonych produktów i usług. Odry.

W ramach dużych międzynarodowych projektów, np. Wildlife Economy i South Baltic Nature Guides, rozwijamy we współpracy z naszymi partnerami nowe koncepcje dotyczące przewodników przyrodniczych, zarządzania ruchem turystycznym oraz rozwoju ekoturystyki w regionie.

Cieszy nas, że w delcie Odry jest coraz więcej opracowanych przez lokalnych przedsiębiorców ofert turystycznych, opartych na bliskim kontakcie z naturą. Od kilku lat rejsy statkami napędzanymi energią słoneczną po rzece Pianie i wycieczki z przewodnikiem w okolicach Stepnicy lub po rezerwacie przyrody Anklamer Stadtbruch są dla wielu odwiedzających niezapomnianym przeżyciem. Wycieczki z profesjonalnym regionalnym przewodnikiem oferują bowiem wyjątkowe możliwości poznania dzikiej przyrody.

Rewilding Oder Delta wspomaga miejscowych przewodników przyrodniczych, z którymi opracowujemy wysokiej jakości oferty turystyczne. Dzięki temu dochody z turystyki pozostają w regionie i wspierają jego zrównoważony rozwój.

Podziękowanie

Od 2020 roku nawiązaliśmy wiele cennych kontaktów, zorganizowaliśmy liczne spotkania i przeprowadziliśmy wiele rozmów z regionalnymi instytucjami, samorządami, organizacjami i inicjatorami ochrony przyrody, turystyki ekologicznej i zrównoważonej zielonej gospodarki, spotykając się z coraz większym zainteresowaniem rewildingiem. Mieliśmy także możliwość zapoznać się z przeprowadzonymi przez inne organizacje projektami, dzięki czemu udało nam się zidentyfikować i zainicjować nowe działania rewildingowe w regionie delty Odry. Pragniemy podziękować wszystkim zaangażowanym po obu stronach granicy za duże wsparcie dla projektu, naszego stowarzyszenia i metody rewildingu.

Rewilding jest jednak wyłącznie jednym z wielu elementów tak pilnie potrzebnej regeneracji ekosystemów i ochrony różnorodności biologicznej. Nie są one bowiem możliwe bez aktywnego udziału wszystkich regionalnych podmiotów. Zapraszamy zatem serdecznie do współpracy, aby wspólnymi siłami wesprzeć wysiłki na rzecz zachowania unikalnej transgranicznej przyrody wokół Zalewu Szczecińskiego oraz wspólnego przyrodniczego kapitału naszego Euroregionu!

Interreg

Mecklenburg-Vorpommern/Brandenburg/Polska

EUROPEAN UNION

Projekt jest dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa (Fundusz Małych Projektów w ramach Programu Współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia / Polska w Euroregionie Pomerania).

Partnerzy i Fundatorzy

Rewilding Oder Delta

Polsko-niemieckie stowarzyszenie Rewilding Oder Delta jest partnerem inicjatywy Rewilding Europe - wspólnie realizujemy koncepcję rewildingu nad Zalewem Szczecińskim i w całej Europie. Działamy na rzecz naturalnych krajobrazów, rzek i torfowisk, chronimy korytarze i siedliska dla rzadkich gatunków jak łoś, ryś i żubr oraz promujemy zrównoważony rozwój regionalny i łagodną ekoturystykę, dla ludzi i przyrody.

www.rewilding-oder-delta.com

Rewilding Oder Delta e.V. | ul. Zum Wiesenweg 8, 17391 Stolpe an der Peene, Deutschland | info@rewilding-oder-delta.